

101. En línia: <<https://raco.cat/index.php/Empelt/article/view/390259>> [Consulta: setembre de 2023].
- MIQUEL, Dani (2012): *Més musiqueries*, Picassent, Andana.
- (2015), *De Vinaròs a Oriola el país vola*, Picassent, Andana.
- ORIOI, Carme (2002): *Introducció a l'etnopoètica. Teoria i formes del folklore en la cultura catalana*, Valls, Cossetània.
- PELLICER, Maria Dolors (2021): «A luz das palavras». Revista-blog *Versos e aloumiños*. En línia: <<http://garciateijeiro.blogspot.com/2021/02/a-luz-das-palabras-82-maria-dolors.html>> [Consulta: octubre de 2023].
- PIAGET, Jean (1990): *El nacimiento de la inteligencia*, Barcelona, Crítica.
- REIG, David (2012-2013): *Canta, toca i balla*, Penàguila, Audioart.
- REIG, Jordi (2011): *La música tradicional valenciana: Una aproximació etnomusicològica*, València, Institut Valencià de la Música.
- REIG, Eugeni S. (2015): *El valencià de sempre*, Alzira, Bromera.
- SANSALVADOR, Just; SANSALVADOR, Joaquim (2007): *Cançons de Cocentaina II. Recopilades l'any 1924*, Cocentaina, Centre d'Estudis Contestans.
- TORRENT, Vicent (2019): *La música popular*, València, Institució Alfons el Magnànim / Centre Valencià d'Estudis i d'Investigació.
- VILAPÈDIA: L'enciclopèdia digital de Vila-real. En línia: <https://vilapedia.wikis.cc/wiki/Jocs_afectius_per_a_infants#Ton_pare_no_t.C3.A9_nas> [Consulta: octubre de 2023].
- VILARNAU, Joaquim (2022): «La veritable història del Joan petit quan balla», *Revista Enderrock* (24-8-2022). En línia: <<https://www.enderrock.cat/noticia/24758/veritable-historia-joan-petit-quant-balla>> [Consulta: octubre de 2023].

INFORMANTS

- Fina Server Fuster, Polop (1947)
- Miracle Server Fuster, Polop (1951)
- Joan F. Cano Fuster, Polop (1946-2016)
- Rosa Vta. Montiel Pérez, Callosa d'en Sarrià-Bolulla (1971)

EL REPERTORI D'UNA DONA: GLOSES I CANÇONS DE MADÒ BÀRBARA ARTIGUES GORRIÓ (CAS CONCOS 1926)

Bàrbara Duran Bordoy
Grup de Recerca en Estudis Etnopoètics, Universitat de les Illes Balears
Institut de Musicologia Pau Villalonga

En memòria de les meves padrines Bàrbara Planisi Miquel *Campande*
i Sebastiana Andreu Pont *Escarcellera*

L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya (OCPC) recull dades concretes sobre els informants que permeten dibuixar, en molts casos, el repertori individual de persones que visqueren fa més d'un segle. La seva vida quotidiana, la seva manera de ser i sobretot l'entorn cultural en el qual vivien pot ser avui estudiat mitjançant els documents de l'OCPC.

Madò Bàrbara Artigues Gorrió és un cas especial. Habitant de Cas Concos, és definida per Samper com «una dona desperta i simpàtica». El seu testimoni fou recollit a Cas Concos, (C-54: 322-325; Samper & Morey 1997: 160), durant la Missió de l'OCPC el 1926. Les seves aportacions apareixen també als quaderns corresponents a aquesta Missió conservats a la Biblioteca Bartomeu March (BBM) de Palma, referenciats per Caterina Valriu (2023: 67-80), i que permeten fer una aproximació comparativa a la selecció que feu Baltasar Samper. La Missió del 1926 fou realitzada per Baltasar Samper amb Ramon Morey, que fou substituït uns dies per mossèn Julià Samper, germà de Baltasar Samper, amb el qual visità s'Horta, Calonge i Cas Concos. Quan van retornar a Binissalem, es va incorporar de bell nou Ramon Morey, amb el qual es va seguir per Inca, Campanet, Lloret, Pina i Alaró. Abans de donar per acabada la Missió, encara anaren a Sòller i tornaren a Bunyola.¹

Madò Bàrbara Artigues tenia el seu marit malalt, d'aquí que el seu repertori és extens i peculiar, perquè hagué d'agafar les regnes del treball familiar. Ella, però, mostra habilitats de bona cantadora, i aquest treball presenta una transcripció del seu repertori que mostra les capacitats de resiliència i saviesa de moltes dones del seu temps. Totes aquestes dades, les conta Samper en el relat d'aquesta Missió:

A «Cas Concos», poble situat entre s'Horta i Felanitx, topàrem també amb un d'aquests vicaris providencials als quals devem en gran part l'èxit de les nostres recerques. Mossèn Guillem (?) Adrover, intel·ligent i entusiasta, ens oferí la seva casa i es posà, tot just arribats, a treballar amb nosaltres. Arribà, en el seu impagable zel, a ajudar-nos a escriure

¹ Segons Massot i Muntaner a *Caçadors de Cançons* (2021: 113).

quartilles, i mentre nosaltres anotàvem cançons llargues o estàvem empantanegats en la reproducció, lenta i penosa, d'una tonada de treballada, ell omplia afanyosament fulls i fulls de cançons de les dites «de quatre mots». (Un «mot» és un vers). Val a dir que aquesta forma de col·laboració tan eficaç, l'havia inaugurada Mossèn Pou a S'Horta, que en veure que no podiem donar abast, hi posà també les seves mans (Samper & Morey 1997: 160).

Crida l'atenció el fet que mossèn Guillem emplenés fulls i fulls de cançons de quatre mots, és a dir, cançons curtes, gloses. Samper i Morey dediquen una carpeta de la Missió del 1926, la C-53,² a aquest gènere, i així la carpeta du el títol de *Corrandes*, les cançons que conté comencen la numeració a la núm. 1, per tant, les considera com un recull a part de les altres. És a dir, una mena de subcarpeta. Samper continua:

Vingué a la Vicaria una cantaire extraordinària: Madò Bàrbara Artigues («Gorrió»), que ens digué, ultra gran nombre de cançons, les tonades de llaurar, batre, collir figues, segar, matances, «menar carro» i «cançons de mort». Madò Bàrbara té, fa molts anys, el seu marit malalt i ella, tot prenent el seu lloc, ha llaurat i ha regat, ha «tocat damunt sèra» i ha fet tots els treballs del camp. És una dona desperta i simpàtica, i per més que ella ens deia sovint, en el curs de les sessions, que «no sabia conversar amb senyors», el seu tracte ens fou extremadament agradós.

La germana del Vicari, Francisca Adrover, ens digué també les cançons que sabia. Comparegueren, a més a més, a la Vicaria: en Sebastià Vidal («Sostres»), esveïador i exmariner; el seu fill Toni, de 13 anys, que ens cantà d'una manera sorprenent les tonades de treballada (un cas verament prodigiós); en Joan Simonet («Barraqueta»), excel·lent cantador també, i En Sebastià Barceló («Paxeta»), que digué una quantitat prodigiosa de cançons curtes (Samper & Morey 1997: 160-161).

La data de recollida és el 21 de setembre del 1926. El dia abans els missioners havien treballat a S'Horta, on hi tornaren el 22 de setembre. Segons les dades de Samper, madò Bàrbara *Gorrió* tenia llavors 66 anys, i per tant havia nascut cap al 1860. S'ha de subratllar que Samper la qualifica com una «cantant extraordinària», i també és obvi que s'interroga per què sap tantes tonades de feina... La resposta és la malaltia del marit de madò Bàrbara *Gorrió*, per la qual cosa ella «ha fet tots els treballs del camp». I fins i tot, alguns que eren considerats exclusivament masculins, com veurem a continuació. D'ella recull tots els materials de la taula 1.

La germana del vicari de Cas Concos, Francisca Gelabert, canta la cançó «Perduda, l'hem perduda» (C-51, núm. 445, p. 509-510) i «Es vots» (C-51, núm. 447, p. 514-516). Aquesta darrera té una història molt curiosa, que Samper conta:

2 Sempre que se citin les carpetes (C-53, C-54, etc) s'entén que són les referides als arxius de l'OCPC consultats a la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural de la Generalitat de Catalunya (DGCPAC). Els materials de la Biblioteca Bartomeu March (Lligall 1, Carpeta 1) són citats com BBM.

Carpeta	Número i pàgines	Títol
C-51	Núm. 439, p. 497-498	Tonada de llaurar
C-51	Núm. 440, p. 499-500	Tonada de batre
C-51	Núm. 441, p. 501-502	Tonada de collir figues
C-51	Núm. 442, p. 503-504	Tonada de segar
C-51	Núm. 443, p. 505-506	Tonada de fer matances
C-51	Núm. 444, p. 507-508	Tonada de menar carro/Tonada de carreters
C-51	Núm. 446, p. 511-513	Cançons de mort (Samper & Morey 1997: 253-254)
C-52	Núm. 122/692, p. 535-539	«A 15 d'agost 'niré» (solament lletra)
C-52	Núm. 123/693, p. 540-544	«El rei tenia tres fies» (solament lletra)
C-52	Núm. 124/694, p. 545-548	«En es recó d'es Saluet» (solament lletra)
C-53	Núm. 1432 a 1441	9 corrandes, Cas Concos (gloses)
C-53	Núm. 1478 a 1534	56 Corrandes, Cas Concos (gloses)
Lligall 1 1926	Núm. 1 a 57	439 Llaurar
Carpeta 1		440 Batre
BBM		442 Segar
		441 Coir figues
		443 De fer matances
		444 Tonada des carreters (tot són lletres sense partitura)
		57 gloses copiades de 2 en 2 versos (Gloses 1)
		56 gloses de 2 en 2 (Gloses 2)
		Lletres (posa sense música) «El rei tenia tres fies», (3 fulls). 3 fulls que semblen continuar «El rei tenia tres fies» (el full de la cançó de mort següent sembla que s'ha situat al bell mig
		«Cançó de mort»

Taula 1. Materials aportats per madò Bàrbara Artigues *Gorrió* a l'OCPC.

Aquesta cançó la compongué un glosador anomenat Pere Antoni Serral, des Carritxó, fa uns 50 anys. Es refereix a unes eleccions en què foren comprats molts de vots. Ha esdevingut popular a tota la comarca de Felanitx. L'autor era persona molt coneguda, popularíssima. Tant es va prodigar, que ell mateix, de por que ja no li fessin cas, es dedicà aquesta cançó: «Un temps, en sentir cançó / d'En Serral, tothom corria / i ara, de cada dia / corren per no sentir-lo» (C-51, p. 514-515).

Francisca Gelabert, en tot cas, no té un repertori tan ample com el de madò Bàrbara Artigues. Altres materials musicals de Cas Concos es poden trobar a

les p. 23-44 de la carpeta C-52: tonada de llaurar, batre, segar cantada per Toni Vidal Sastre, de 13 anys; les mateixes tonades més «E-hi havia un gran senyor» a càrrec de Joan Simonet *Barraxeta* de 34 anys; tonada de llaurar i batre per Andreu Bennàsser *Galerí* de 43 anys. A més, a la C-54 s'hi poden trobar la memòria i les fotografies de madò Bàrbara (figures 1 i 2).

Corrandes o cançons curtes de madò Bàrbara Artigues

A la carpeta C-53, p. 320, s'inicien les corrandes o gloses recollides a Cas Concos, cantades per madò Bàrbara Artigues i també l'amo en Llorenç Ferrer *Blanco*. D'aquest darrer, recull de la glosa núm. 1442 a la 1476. Les gloses de Cas Concos s'inicien a la núm. 1433, seguint la numeració de les corrandes de la pàgina anterior, s'Horta, «a ca un capità», el 21-IX-1926. Però existeix una altra numeració, probablement anterior, que es va ratllant (es reproduïx aquí en les xifres ratllades). Potser es continuava amb llistes de corrandes anteriors o bé d'uns altres apunts o quaderns, que relacionen el núm. 3071 (ratllat) amb el 1433 (i que després segueix relacionant les xifres ratllades amb les noves) en aquesta llista concreta. Aquestes xifres ratllades comencen a la p. 300 de la C-53, on es ratlla 2095 i es posa a la vora núm. 1296, seguint la numeració iniciada a la mateixa carpeta. Aquesta pàgina du el títol de «Cançons curtes (corrandes) copiades de "Es cà d'Inca", setmanari publicat per En Miquel Duran, any 1903». A partir d'aquí es combinen les xifres ratllades amb la numeració de la carpeta.

No deixa de ser significatiu, però, que Samper tituli la carpeta «Corrandes» en comptes de «Gloses»; segurament perquè la seva intenció era que, en el si dels materials de l'OCPC, es classifiquessin aquestes petites cançons de quatre versos com a cançons curtes, que a Catalunya són conegudes com a *corrandes* (i no com a *gloses*). La primera tanda de gloses de madò Bàrbara *Corrió*, com s'ha citat abans, van del núm. 1432 al 1441 (C-53, p. 320-323), 9 gloses en total:³

Guerrera meua sabràs que cant fort perquè me sentis maldement tu te rebentis amb ell no t'hi casaràs (3074/1433)	som jo quèls.e me'n he duites i ne vui una per mi. (3073/1435)
Sa pomera de dins s'hort s'aigo li és medecina ma teua amor, Catalina, m'ha d'arribar a la mort. (3072/1434)	No saps que ta mare teva no vol que rallis amb mi? jo crec que no has sentit di[r] que tampoc no ho vol sa meua jo vaig fugir de ca teva amb contes de no tornar-hi. (3072/1436)
Si pel cas sentiu a di[r] que dues joves han fuites	Si vas a S. Salvador diràs an aquella Santa

3 Es deixen les grafies originals de les paraules, però corregim els accents, que sovint apareixen com ^, especialment als infinitius, i que transcrivim amb la terminació en -r.

a Ella que res l'espanta
que me don la protecció. (3073/1437)

A damunt S. Salvador
e-hi han posat una roca
es qui la besa o la toca
té cent dies de perdó. (3074-1438)

Si venen felanitgers
tirau, deixau-los entrar
sa qüestió son doblers
per pujar es campanar. (3075-1439)

A dins Cas Concos no hi ha
ningú que em doni alegria

un jovenet que hi havia
per soldat se'n ha de anar.(3076-1440)

Si vols sebre quan serà
es ple i no t'erraràs
quan es sol pondre veuràs (vouràs)
que sa lluna sortirà. (3077-1441)

A Porreres si ho sabeu
és una gent molt bajana
tres pics per una milana
tregueren la Vera-Creu.

Finalitzen a la p. 323 de C-53, amb el nom a sota de Bàrbara Artigues. Segueixen, a les p. 324-335, corrandes de l'amo En Llorenç Ferrer *Blanco* (recollides el 25-IX-1926),⁴ numerades des de la 1445 (segons les xifres sense ratllar) fins la 1476, tot i que hi ha una corrandia amb el núm. 3122 que no té xifra corresponent (tocaria ser 1477).

Una nova tanda de gloses signades al final amb el nom de Bàrbara Artigues (a la p. 354) segueixen, des de la p. 336 fins la p. 354, recollides també el 21-IX-1926. En algunes cançons de la BBM apareix com a Bàrbara Trias, potser era el seu segon llinatge, i aquest fet també passa a les carpetes de l'OCPC; on Samper ho corregeix a mà (C-51, p. 498, 500, 502, 504, 506, 508) quan ratlla «Trias» i hi posa «Artigues». Els versets primer i tercer són els copiats a la tanda Gloses 1 de la BBM. Els versets en negreta són els que recullen les 57 gloses a la tanda Gloses 2 de la BBM. És a dir, en aquests materials de la BBM el conjunt de gloses de quatre versos apareixen desfets, com a dos conjunts diferents.

Mumpare i mumare estan
los dos gelosos de mi
no em volen deixar sortir
i jo pe's corral les engan. (3124-1478)

Es dia que moriré
n'hi haurà que ploraran
i n'hi haurà que diran:
-ja s'és mort as cap darrer. (3125-1479)

Es dia que varen néixe[r]
feia la diada clara

per això tenim la cara
blanca com un pa de xeixa (3126 1480)

Oh estrella de claredat,
una el sol, s'altra la lluna
si deien: triau-ne una,
estaria embarasat (3127 1481)

Sou estrella que feis via
més que la lluna i el sol,
no us haurà tothom
perquè jo també us voldria (3128- 1482)

4 Tot i que el dia únic de recollida és el 21 de setembre, però potser les copiaren després.

Figura 1. Bàrbara Artigues *Gorrió*. OCPC (DGCPAC), carpeta C-54, p. 323

Mumare és tornada veia
per fer ses feines no hi veu
bon amor, si vós voleu,
poreu esser nora seva (3129 1483)

Com era petit gordava
una rosa a un jardí
com la vaig voler coir
la'm varen haver robada (3131 1484)⁵

Com era atlot petitó
que mumare bé em servava
—hem d'armar carte i— jugava,
per això som jugador. (3132-1485)

Com jo era atlot petit
em feien gordar someres
espenyava llorigueres,

5 Hi ha el salt d'una glosa, potser un error en el comptar, car apareix el 3130 a l'inici de la pàgina 338 però no assignat a la glosa, que finalment du el 3131/1484. També falta un full de la BBM, entre el 1496 i el 1500, per aquest motiu no tenim els versos en negreta.

Figura 2. Bàrbara Artigues *Gorrió*. OCPC (DGCPAC), carpeta C-54, p. 324

feia mal sense profit (1486)
Com era atlot petitó
que em menaven per sa mà
ja començava a mirar
ses atlotes de primor (3134 1487)

Jo som vengut d'Alaró
d'una vila tan enfora
per rallar amb vós una hora
considerau si us enyor (3135- 1488)

Sogra, com vos morireu,
enviau-me a demanar,
una carta he d'enviar
a l'infern, i vos la hi dureu,
i bon passatje que sereu,
perquè sé que hi heu d'anar (3136 1489)

Ma sogra, si vos moriu,
a l'infern jeureu calenta

a un sol fii que teniu (3137 1490)

Mirau Mallorca si és gran,
més ho és la part forana,
no us alabeu, ma germana,
es veïnats són que ho diran (3138-1491)

La reina governadora
com a la Ciutat vengué
una fia que menà
la hi vestiren de senyora (3139 1492)

La reina amb tanta noblesa,
com a la Ciutat vengué,
una nina que menà
la hi vestiren de pagesa (3140 1493)

Una rosa a cada galta
un clavell en cada mà
com ella surt a ballar
senyal que no està malalta (3141 1494)

Noltros som venguts de Sòller
perquè no hi ha figures flors
homo que sega blat gros
com safelca s'escapolla (3142 1495)

Un dia a posta de sol
plorinyava l'infantó
no ploreu, angelet, no,
que mumareta no ho vol (3143 1496)

Bon Jesús, Vós sou mumpare,
i Sant Josep es padri,
i vos, àngel de la guarda,
no em desempareu a mi (3144 1497)

Déu meu, com me moriré,
voldria que hi fósseu Vós,
i Sant Josep gloriós
i la Puríssima també (3145-1498)

Un estelet, divertir-te
amb aqueixa que voldràs;

6 Hi ha algun petit error de numeració, el 3146 ratllat apareix dues vegades. A la núm. 1596 no posa les xifres ratllades. Repeteix també el 3152 i alguns següents.

a mi sempre em trobaràs
prompte per a servir-te (3146-1499)

Oh estrella d'es cul d'es covo,
oh taronja sense suc
digue'm qui t'ha demanada
per dir que no n'has/nets volgut (3146 1500)⁶

Toca, guerrer, digues-me
com campa ma enamorada,
jo sé cert que anit passada
anàreu a vorer-la (3147 1500)

Sa guerrera pler me'n fa
que em deverteix s'estimat,
perquè com està cansat
de rallar amb mi, llavor hi va (3148 1501)

Si vols cançó de picat,
jo te'n diré més de mil
jo les duc dins sa butxaca
enfilades a un fil (3149-1503)

Me'n anava dali, dali,
per sa ciqui d'En Rotger
per no pagar un doblar
a s'hostal de Biniali (3150 1504)

Aquest rebosillo groc
que dus, Joana Maria,
es pastor diu que et daria
sa llet i es serigot
i que si ho trobàveu poc,
es brossat t'afegirà (3151 1505)

Que no sabeu es motiu
que hi ha en la temporada?
Tan[t] si és veinat com veinada
com si és gent entremesclada
qui manco hi sap, més e-hi diu (1506)

A una església nova
fa feina s'estimat meu
i ara m'han de dir es teu
en quines parts se troba (3153 1507)

Picapedrer ni fuster
ni que tenga cap ofici,
jo vui un pobre rater
que no tenga cap mal vici (3154 1508)

Un dia per 'vinentesa
li vaig mirar un jonoí
i li vaig trobar un poi
qui fumava, pipa encesa (1509)

Vora, vora la marina veig
venir sa meva amor
vestida de blanc, garrida,
vestida de blanc color (3152 1510)

Voldria sabiduria,
enteniment i bon cap,
per anar amb sa llealtat
an el qui em ve amb traidoria (3153 1511)

Sant Antoni va per mar
sonant una campaneta
tots los peixos de la mar
van dins la seva barqueta (3154-1512)⁷

Sant Antoni és un bon sant,
qui té un dobbé l'e-hi dona
que mos guarda ets animals
tant si és de pèl, com de ploma (3155 1513)

Sant Antoni ses sabates
les me podrieu donar
noltros anam a [a]gafar
un gat que no agafa rates (3156 1514)

Enguany serà any de rates
que t'has mirat es forats?
També serà un any de gats
d'aquells que duen sabates (3157 1515)

Una fadrina com balla
se rebaixa i se remunta,
ell no hi ha cap cap-avalla
que no hi haja cap a munta (3158 1516)

Enamorada estic jo
com ve no fris que se'n vaja
com veig que l'amo me'n taia
les venes de lo meu cor (3159 1617)

S'enamorada vaig vendre
per un cortero de vi
si em fan mudar de camí
no sé per on tenc de prendre (3160 1518)

Com te'n vas a confessar
que no dius an es confés:
-senyor vicari, jo engreix
de veure un fadrí penar? (3161 1519)

Mare de Déu de la neu,
Vós sou blanca que lluíu
per què no el me divertiu
an aqueix estimat meu? (3162-1520)

S'estimada poc se cuida
de lo turment que jo pas
sabeu a on és el cas?
Que té altre que li cuina (3162-1521)

Una fadrina ha d'esser
com una saca de vidre
perquè en estar consentida
no fa goig mirar-la-se (3164-1522)

Ja diràs a sa guerrera
es vespre com e-hi 'niràs
que no tenc malici d'ella
només de tu com e-hi vas (3165 1523)

Dues guerreres plegades
no poden fer bona fi
perquè una o s'altra deu dir:
-**'xal estar, jo el vui per mi,**
li voldria poré obrir
el cor a guinavetades (3166-1524)

Jo i sa meva guerrera
de cara no mos miram,
un any per hom festetjam
i enguany li toca a ella (3167 1525)

No venguis que no t'empeny
ni t'enviï a demanar,
jo voldria que en tornar
es carrer fos una mar,
i en es portal un avenc (3168 1526)

Sa lluna encara no és posta
si alç es cap la voré
jo cant a mig d'es carrer,
garrida davant ca vostra (3169-1527)

Un temps com era fadrina
m'agradava es festetjar
i ara m'agrada es cantar,
emperò com tenc farina (3170-1528)

Et recordes, Russinyola,
un temps com jo et festetjava,
que ta mare no gosava
deixar-te amb mi tota sola? (3171-1529)

De cançons de quatre mots
n'hi hà molts que en saben fer,
de 5 i de 6 també,
i de 7 ja no en saben tots (3172 1530)

Les gloses núm. 1496 i 1497 són adaptacions: la primera, una estrofa de «Horrabaixa posta el sol» i la següent, una variant d'una oració popular a l'àngel de la guarda; la 1498 sembla també com una pregària. Madò Bàrbara *Corrió* canta també les gloses més conegudes de Sant Antoni. Aquest fet condueix a pensar que, almanco part d'aquestes gloses, no eren de composició pròpia, sinó gloses conegudes. N'hi ha alguna de simpàtica: «Un dia per vinentesa / li vaig mirar un jonoí / i li vaig trobar un poi / qui fumava, pipa encesa» (1509); no se sap ben bé com aquest insecte com podia fumar al genoll... però no deixa de tenir enginy. Aquestes gloses són semblants, pel que fa a la temàtica, vocabulari, etc. a les altres gloses recollides en aquesta carpeta C-53.

Materials de la Biblioteca Bartomeu March

En el lligall 1, carpeta 1 del Fons Samper de la BBM es troben, copiades, aquestes cançons curtes, les gloses, de madò Bàrbara Artigues. Estan copiades en versos de dos en dos, com s'ha esmentat abans, de manera diferent a la carpeta C-53, on els versos venen agrupats de quatre en quatre, com és habitual en la glosa. No s'esmenta cap motiu per aquesta transcripció, però són els versos, exactament en el mateix ordre, que apareixen a la C-53, copiats en dues tandes. Potser Samper intentava comptabilitzar la quantitat de vegades que sorgia l'esquema *abab* o

Anit passada et sentia
de damunt San Salvador,
de sa teva resplandor
sa meva dona hi cosia
i e-hu posava millor
que si hagués estat de dia. (3173 1531)

La mare de Déu mai tarda,
en cridar-la tan prest ve,
en es pou aparagué
de Na Joana Ginarda. (3174-1532)

A Na Joana Ginarda
un peu li va llenegar
i ella tan prest cridà:
-Mare de Déu, ajudau-me. (3175 1533)

Sa figuera bordissot
que hi havia en es Recó
feia figues pes senyor
i ara menjarà foc (3176-1534)

⁷ Aquesta és una de les gloses més conegudes de la cançó de Sant Antoni.

abba, tots els versets copiats van aparellats: Gloses 1, copia primer i tercer vers; Gloses 2, copia segon amb quart o també el sisè en els pocs casos que n'hi ha.

En la tanda que anomenam aquí Gloses 1, el darrer full apunta la núm. 58, glosa que no està copiada a la C-53 i que és un fragment de la cançó de mort. En els següents fulls, es transcriu el conjunt Gloses 2. Als *Materials* (Samper & Morey 1997: 254) apareix com una continuació de la «Cançó de mort»:

58. Un dia sortint es sol
a dins ca s'amor entraren
estava dins un llensol
un parenostro resaren
nostro senyó ens aconsol,
de n'Antonina qui és morta,
si tothom se'n aconorta
noltros ja durement es dol.

Un altre fragment a la pàgina següent copia aquesta cançó:

A Lluc a veure sa Santa
Potestat que Déu los dona
a los mariners ajuda
se'n torna tota remui
que em doneu tot lo qui convé
molta volta jo no triï
jo vos tractaré per mare
i tots los Sants per parents
ara vui mudar de vida
per esser bon crestià
per fermes i viles grans
per anar darrera dones
per encativar un homo
a l'instant vos ho diré
Oh tu, que no em vols gens?
Sempre en ta persona
potestat per a venir

pensa, i no en taies tros
que em dueu del veinat teu
perquè m'ho diu a la cara
tal es fa mare com tu jo
no sé què en pagaria
tu que estasses en la meua
no té comparació
jo som com un innocent
i corr com veig gen[t] que corre,
de fadrina qui festeja
de donar-li disgust
per na Joana Maria
un clavellet pigard
molta volta jo m'embròll
no jo t'arrib a alcançar
em faria anomenar
som des nom més venturós

És la lletra de «A 15 d'agost n'niré», però sembla que als materials de la BBM està incompleta, com si fos un primer apunt de la cançó, que la cantaire no recordés bé o que fos agafada molt ràpidament. La lletra s'entén i té sentit complet en el text copiat a la C-52, p. 536-539. Segueix un conjunt de 34 parells de versos, que venen sense informant, però no són de madò Bàrbara Artigues perquè després de la darrera, hi ha un text que documenta, de manera graciosa, el contraban que existia a tota la costa sud-est de Mallorca, especialment a Santanyí: «El que'm diu aquests cançons ens ofereix pursos de cuantrebando, i diu que els du damunt perquè els carabiners no li fassen sa punyeta. 25-IX-26».

Uns fulls després, a continuació de «Un homo gat», hi ha una altra cançó de madò Bàrbara Gorrió copiada, amb el seu nom, un fragment de la cançó «Es racó d'en Saluet»:

Se pongué es sol
enredat de fre,
molt resplendent,
per dalt ses mates
de pell de garsa
de romaguers
i no me'n parlí
de cap a Sa Pobla
o de goret
de bestiar
ple de ciprers
per dalt ses roques

o bajocons
que anaven d-en 10 en 10
que caminaven
una titina
de pel de ruc
un cuc
s'escambrai nou
feia tres crides
o de vendre vi
digau tots darrera mi:
besa, besa es cul a tothom

Segueixen les lletres de «A 15 d'agost aniré», «A Lluc a veure sa Santa potestat» transcrita abans. I després «El rei tenia 3 fies», on posa ben clar que no té música, i a continuació «Cançons de mort», dues pàgines.⁸

Conclusions

El material recollit de madò Bàrbara Artigues ens serveix per documentar com determinades tonades, sempre associades al treball masculí, eren conegudes i cantades per dones en contextos socials específics. És una dada a tenir en compte, perquè madò Bàrbara canta aquestes tonades perquè fa les feines, les coneix de primera mà, com conta a Samper. Es poden trobar altres exemples on les dones canten les tonades de llaurar, però perquè les aprenen d'òida: és el cas de Maria Abraham, de Campos (C-35 p. 136), de madò Pereta Soler de Porto Cristo (C-50, núm. 163), o de Maria Nadal Llunes, de Manacor (C-50, núm. 172), que la va aprendre «de sentir-la cantar a un pareller, de lluny». Samper és prou hàbil per fer-ho constar a les seves notes, cosa que diu molt de la seva vessant científica, i també desplega les seves habilitats de gran observador, perquè detecta en el cas de madò Bàrbara Artigues alguna cosa diferent: ella les sap cantar, però perquè ha fet les feines. Fa les feines que correspondrien a homes, perquè en el seu cas no li ha quedat més remei.

La figura de madò Bàrbara Gorrió, dibuixada per les tonades que sap cantar, és magnífica: la podem imaginar «menant carro» i llaurant, feines masculines (dins el món de l'època) i que combina amb cançons de tasques fetes sempre per dones (collir figues, les matances). Les tonades de batre i segar són cantades, al llarg del repertori de l'OCPC, tant per dones com per homes.

⁸ Algunes pàgines poden estar desordenades, tot i que el material sembla ser-hi tot, perquè són fulls solts sense lligar.

Queda, en tot cas, el motiu pel qual Samper anota, separant en dues tandes, els versos parells/imparells de les gloses als materials de la BBM. Una possible hipòtesi és el fet, ja esmentat, d'intentar controlar les rimes de les gloses recollides, cosa que explicaria aquesta selecció de versos parells i imparells. El que està clar és que estava veritablement interessat en aquest material, per dos motius: l'existència de dues numeracions paral·leles (una anterior, ratllada i substituïda), que suggereix un registre anterior molt acurat; i, en segon lloc, la còpia dels versos alterns, «desfent» les gloses, la qual cosa mostra un interès específic per les combinacions internes dels versos.

Hi ha, també, els textos de cançons narratives sense música. Caldria destacar la melodia i factura de la «Cançó de mort», l'única que selecciona Massot i Muntaner en els *Materials* (Samper & Morey 1997: 251-252) del repertori de madò Bàrbara Artigues, i que és un testimoni d'un tipus de cançó narrativa que ha desaparegut totalment. Ella aporta, també, la col·lecció de gloses que són transcrits aquí, i que mostren una vessant de transmissió femenina que cal tenir en compte, perquè documenta l'ampli ventall de repertori d'algunes cantadores.

Hi ha algunes lleugeres diferències entre els materials de la BBM i les carpetes que finalment foren enviades a la seu de l'OCPC. La còpia amb l'aparellament dels versos 1/3, 2/4 de les gloses n'és un exemple, perquè no apareix a les carpetes finalment enviades, on estan copiats de quatre en quatre. També es detecten fragments de cançons que són recollides en notes ràpides, que després es corregeixen als materials enviats a l'OCPC.

En tot cas, queden paleses les habilitats de cantadora extraordinària que fou madò Bàrbara Artigues. Seguint les seves aportacions, es pot veure que els llinars entre repertori masculí/femení queden definits per l'ús del cant, no per restriccions de gènere. I també cal subratllar que sabia cançons de glosat, la qual cosa vol dir que ella tenia interès en tot el que era l'expressió cantada, les cançons que s'ajustaven als moments del cicle del treball i de la vida.

Les seves aportacions documenten l'habilitat de generacions de dones que es veren en el cas d'haver de treballar en qualsevol tasca del camp, i fa reflexionar també sobre els casos de les dones que quedaren vídues o soles en la Guerra Civil, que hagueren de treure endavant dites tasques, i de les quals no hi ha massa registres en relació a elles; potser han quedat solament dins la memòria de les famílies. Serveixi aquest estudi sobre madò Bàrbara Artigues per reivindicar la memòria d'aquestes dones valentes, i, sobretot, molt treballadores.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

MASSOT I MUNTANER, Josep (2021): *Caçadors de cançons. Les missions de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya 1920-1940*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

SAMPER, Baltasar; MOREY, Ramon (1997): «Missió de Recerca Samper-Morey, 1926», dins Josep MASSOT I MUNTANER (ed.), *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials* [VII: Memòries de les missions de recerca per Palmira Jaquetti; Baltasar Samper-Ramon Morey; Palmira Jaquetti-Enric d'Aoust], Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 137-259.

VALRIU, Caterina (2023): «Materials de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya a la Biblioteca Bartomeu March de Palma», dins Salvador REBÉS & Bàrbara DURAN (eds.), *L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya (1922-2022)*, La Vall d'Uixó, Institut d'Estudis Catalans / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 67-80.

ARXIU

BMM = Biblioteca Bartomeu March. Fons Baltasar Samper. Lligall 1, carpeta 1.
OCPC (DGCPAC) = Obra del Cançoner Popular de Catalunya (Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural de la Generalitat de Catalunya). Carpetes C-52, C-53, C-54.